

ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TS. Lê Thị Thu Hiền

GIÁO TRÌNH VĂN HOÀ LÀNG XÃ VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN
ĐẠI HỌC QUỐC GIA THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU	1
--------------------------	----------

Chương 1

LÀNG XÃ VIỆT NAM: NHỮNG KHÁI QUÁT CHUNG VỀ LỊCH SỬ, KINH TẾ, XÃ HỘI	3
--	----------

<i>1.1. Khái niệm</i>	<i>3</i>
1.1.1. Khái niệm làng, xã, thôn	3
1.1.1.1. Khái niệm làng	3
1.1.1.2. Khái niệm xã	5
1.1.1.3. Khái niệm thôn	6
1.1.2. Khái niệm văn hóa làng xã	8
<i>1.2. Sự hình thành và phát triển làng xã ở Việt Nam</i>	<i>9</i>
1.2.1. Sự hình thành làng xã Việt Nam	9
1.2.2. Sự phát triển và biến đổi của làng xã Việt Nam trong lịch sử	12
<i>1.3. Đặc trưng kinh tế - xã hội của làng xã Việt Nam</i>	<i>23</i>
1.3.1. Hoạt động kinh tế của làng xã Việt Nam truyền thống	23
1.3.1.1. Nông nghiệp	24
1.3.1.2. Thủ công nghiệp và thương nghiệp	27
1.3.2. Tổ chức xã hội của làng xã Việt Nam truyền thống ...	30
1.3.2.1. Các nguyên tắc và tổ chức làng xã truyền thống ở Việt Nam	30
1.3.2.2. Đặc điểm của kết cấu làng xã truyền thống ở Việt Nam	37
1.3.2.3. Cơ chế vận hành của làng xã	38

Tổng kết chương 1	41
--------------------------------	-----------

Câu hỏi ôn tập	42
-----------------------------	-----------

CHƯƠNG 2

CÁC THÀNH TỐ TIÊU BIỂU CỦA VĂN HÓA LÀNG XÃ VIỆT NAM	43
--	-----------

<i>2.1. Gia đình, dòng họ</i>	<i>43</i>
2.1.1. Gia đình	43
2.1.2. Dòng họ	47
<i>2.2. Tổ chức giáp, phường, hội</i>	<i>58</i>

2.2.1. Tổ chức giáp.....	58
2.2.2. Tổ chức phường, hội	61
2.2.2.1. Tổ chức phường	61
2.2.2.1. Tổ chức hội	62
2.3. Hương ước	64
2.3.1. Sự hình thành hương ước	64
2.3.2. Các giai đoạn phát triển của hương ước.....	66
2.3.3. Nội dung của hương ước.....	67
2.3.4. Vai trò của hương ước.....	71
2.4. Văn học, nghệ thuật	72
2.4.1. Văn học dân gian làng xã	72
2.4.2. Nghệ thuật làng xã	74
2.5. Phong tục tập quán	83
2.5.1. Phong tục tập quán trong giai đoạn sinh đẻ, thơ ấu	83
2.5.2. Phong tục tập quán trong giai đoạn trưởng thành	85
2.5.3. Phong tục tập quán trong tang ma.....	87
2.5.4. Phong tục, tập quán trong Tết Nguyên Đán.....	90
2.5.5. Một số phong tục khác	91
2.6. Tín ngưỡng, tôn giáo.....	96
2.6.1. Tín ngưỡng.....	96
2.6.2. Tôn giáo	105
2.7. Lễ hội.....	113
2.7.1. Thời gian và địa điểm tổ chức.....	113
2.7.2. Tiến trình lễ hội.....	114
2.7.3. Đặc trưng và chức năng của lễ hội.....	117
Tổng kết chương 2.....	120
Câu hỏi ôn tập	122
Thực hành.....	122
CHƯƠNG 3	
CÁC ĐẶC TRƯNG CỦA VĂN HÓA LÀNG XÃ VIỆT NAM	123
3.1. Tính cộng đồng.....	123
3.1.1. Cơ sở hình thành tính cộng đồng trong văn hóa làng xã	123
3.1.2. Biểu hiện của tính cộng đồng trong văn hóa làng xã	124
3.1.3. Tác động của tính cộng đồng trong văn hóa làng xã	126
3.2. Tính tự trị	130
3.2.1. Cơ sở hình thành tính tự trị trong văn hóa làng xã ...	130

3.2.2. Biểu hiện của tính tự trị trong văn hóa làng xã.....	133
3.2.3. Tác động của tính tự trị trong văn hóa làng xã	136
3.3. <i>Tính đóng và mở</i>	138
3.3.1. Nguồn gốc tính đóng và mở trong văn hóa làng xã ..	138
3.3.2. Biểu hiện tính đóng và mở trong văn hóa làng xã	141
3.4. <i>Tính dung hợp</i>	144
3.4.1. Nguồn gốc tính dung hợp trong văn hóa làng xã	144
3.4.2. Biểu hiện của tính dung hợp trong văn hóa làng xã..	145
Tổng kết chương 3	149
Câu hỏi ôn tập	150
CHƯƠNG 4	
VĂN HÓA LÀNG XÃ TRONG ĐỜI SỐNG XÃ HỘI VIỆT	
NAM HIỆN NAY	
151	
4.1. <i>Vai trò của văn hóa làng xã</i>	151
4.2. <i>Biến đổi của văn hóa làng xã</i>	155
4.2.1. Những nhân tố tác động	155
4.2.2. Biểu hiện của sự biến đổi.....	160
4.3. <i>Một số mô hình bảo tồn di sản văn hóa làng xã</i>	
ở Việt Nam.....	166
4.3.1. Sự cần thiết của việc bảo tồn và phát huy văn hóa	
làng xã	166
4.3.2. Nguyên tắc bảo tồn	167
4.3.3. Một số mô hình bảo tồn di sản văn hóa làng xã.....	168
4.3.3.1. Bảo tồn di tích	168
4.3.3.2. Bảo tàng hóa di sản văn hóa làng xã.....	169
4.3.3.3. Bảo tồn thích ứng	171
4.3.3.4. Bảo tồn gắn với phát triển du lịch	172
Tổng kết chương 4	176
Câu hỏi ôn tập	177
Thực hành	177
TỔNG KẾT	178
TÀI LIỆU THAM KHẢO	180

LỜI NÓI ĐẦU

Làng xã là nơi sinh sống chính của cư dân Việt, là cội nguồn xây dựng nên nền văn hóa dân tộc Việt Nam. Bởi vậy, văn hóa làng xã, cùng với văn hóa gia đình là tiêu biểu cho văn hóa dân tộc. Văn hóa dân tộc, suy đến cùng, là văn hóa “siêu làng”, là sự liên kết tổng hợp văn hóa của mỗi làng xã riêng biệt trên đất nước Việt Nam.

Văn hóa làng xã không chỉ là nơi khởi nguồn của tâm hồn Việt mà còn là yếu tố góp phần tạo nên bản sắc văn hóa dân tộc qua hàng ngàn năm dựng nước và giữ nước. Không có cái gốc đó, chúng ta sẽ không có được chiều sâu văn hóa như ngày hôm nay. Khi đất nước ngày càng hiện đại hóa và hội nhập quốc tế, chúng ta càng phải trân trọng, giữ gìn và phát huy những giá trị cội nguồn ấy.

Với những ý nghĩa nêu trên, ***Giáo trình Văn hóa làng xã Việt Nam*** được biên soạn giúp cung cấp kiến thức cơ bản về văn hóa làng xã Việt Nam với những biểu hiện giá trị cụ thể; các đặc trưng cùng với những biến đổi của văn hóa làng xã trong cuộc sống ở nông thôn Việt Nam hiện nay. Từ đó, giúp người học vận dụng được những kiến thức về văn hóa làng xã ở Việt Nam trong học tập và nghiên cứu liên ngành của lĩnh vực khoa học xã hội và nhân văn, cũng như các nghiên cứu chuyên ngành Việt Nam học, Lịch sử, Văn hóa học và Địa lý du lịch.

Giáo trình gồm 4 chương:

Chương 1: *Làng xã Việt Nam: Những khái quát chung về lịch sử, kinh tế, xã hội.*

Chương 2: *Các thành tố tiêu biểu của văn hóa làng xã Việt Nam.*

Chương 3: *Các đặc trưng của văn hóa làng xã Việt Nam.*

Chương 4: *Văn hóa làng xã trong đời sống xã hội Việt Nam hiện nay.*

Với những kết quả đạt được, có thể nói đây là giáo trình đầu tiên biên soạn về văn hóa làng xã Việt Nam. Giáo trình đã góp phần làm

rõ các khái niệm liên quan như làng, xã, thôn, văn hóa làng xã, cũng như đi sâu vào phân tích một số thành tố văn hóa tiêu biểu với những dẫn chứng cụ thể từ các làng xã Việt Nam ở ba miền. Đồng thời, ngoài hai đặc trưng phổ quát của văn hóa làng xã Việt Nam đã được nhiều công trình nghiên cứu đề cập đến là tính cộng đồng và tính tự trị, giáo trình đã phân tích thêm hai đặc trưng khác của văn hóa làng xã Việt Nam, đó là tính đóng và mở, tính dung hợp. Không chỉ vậy, giáo trình còn đưa ra một số mô hình bảo tồn di sản văn hóa làng xã trong bối cảnh hội nhập, đổi mới hiện nay.

Do thời hạn và số lượng tín chỉ hạn chế, ***Giáo trình Văn hóa làng xã Việt Nam*** mới dừng lại ở văn hóa làng xã của người Việt (người Kinh) ở khu vực đồng bằng. Hơn nữa, vì là lần biên soạn đầu tiên nên mặc dù đã hết sức cố gắng song giáo trình không tránh khỏi những thiếu sót. Kính mong đồng nghiệp và bạn đọc đóng góp ý kiến để giáo trình được hoàn thiện hơn.

Tác giả